

HITKÖZSÉGI SZEMLE

ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK ÉS INTÉZMÉNYEK ÜGYEINEK HAVI KÖZLÖNYE

SZERKESZTI: Dr. WEISZBURG GYULA.

— MEGJELENIK MINDEN HÓ ELSEJÉN. —

Hypnózis.

Irta: Dr. Weiszburg Gyula.

Ismeretes az indiai fakirok azon eljárása, mely szerint, ha hypnotikus állapotba akarnak jutni, csak egy bizonyos pont felé tekintenek szakadatlanul és akkor az az ismert álomszerű állapot biztosan bekövetkezik. A magyar zsidóság is ily hypnotikus álomba merült, mert több mint negyven éve, hogy, amikor éppen gondolkodik, csak egyetlen gondolata van: a felekezeti szervezkedés. A nyugati államokban négy évtized óta mennyi nagy munka ment végbe, mind a zsidóság vallási, kulturális, anyagi megerősödését célozza és eredményezte, hazánk zsidósága negyven éven át boldog álomba volt merülve és ha valaki, ki negyven évvel ezelőtt nyugodni tért, onnan kívülről, a Kerepesi-ut mellől körünkbe visszatérne, bizony nem sok változás kényszerítené figyelemre.

Igaz, a legutolsó 2—3 évben mintha felocsudni kezdett volna álmából és munkához akart látni, de micsoda ez ahoz képest, amit Németország vagy Amerika, sőt Ausztria is alkotott és micsoda ahoz képest, aminek történni kellene? Hisz ha valamely filozófáló ellenségünk tényleg be akarná bizonyítani azon, a zsidóknak tett szemrehányás igazságát, hogy figyelmük csak a kicsiny dolgokra terjed ki és nagy conceptiókra képtelenek, csak a magyar zsidóságra kellene példakép utalni és az igazság a pártján levőnek látszanék.

Nézzük csak az intézményeket, melyeket a német zsidóság a vallási és társadalmi színvonal emelése végett alkotott? Nem apró, helyiérdekű olvasókörokre és jótékonsági egyesületekre gondolunk, hanem az egészre, a közre irányuló alkotásokat. Megteremtették a *Deutsch-israelitischer Gemeindebundot*, a németországi zsidó hitközségek szövetségét, melynek Németország majdnem valamennyi hitközsége, vallási árnyalatra való tekintet nélkül, tagja — az „egység“ hivei ne diadalmaskodjanak, hogy ott haladók és konzervatívek együtt

vannak, mert a hitközségek szövetségében bátran együtt lehetnek a leg-
szélsőbb irányzatú hitközségek is, hisz ott igazán nem kell vallási kér-
déseket tárgyalni — és így a német zsidóság, ha nem is államilag
elismert, de tényleges képvisellel bír és szót emelhet a vallási érdekek
ellen elkövetett sérelmek esetén. Létesítették a németországi rabbik
egyesületét, *Rabbinerverband in Deutschland*, mely nemcsak a rabbi-
kar érdekeit védi, hanem a vallási regeneráció érdekében is működik.
Ez is egységes azokra a kérdésekre nézve, melyek a különböző árnya-
latokra nézve is közősek, de ismét szétágazik a konzervatív rabbik és
a liberális rabbik csoportjává, mert természetes, hogy sok kérdésben
ismét oly eltérések vannak, hogy azokról együtt nem is tárgyalhatnak.

De a német zsidók joggal érezték, hogy a zsidóság a vallás
fogalmában ki nem merül, hogy bizonyos népi, faji, társadalmi és
gazdasági érdekei is vannak, melyeknek a tisztán felekezeti ügyekre
illetékes Gemeinbund és Rabbinerverband nem lehetnek őrői. Azért
megalapították a zsidó vallású német állampolgárok egyesületét (*Verein
deutscher Staatsbürger jüdischer Confession*), mely szót emel azon
sérelemekért, melyek nem a zsidó valláson, hanem a zsidó emberen
ejtetnek és sikra száll, ha tapasztalja, hogy a zsidóságot újabb jogi
és gazdasági megszorítások fenyegetik. Ezen egylet, tagjai számánál
és súlyánál fogva, tényezővé vált és már létesítése is alkalmas sok
igazságtalanságnak utját állni.

A német zsidók azonban, bármily jó hazafiak különben, nem
tévesztik szem elől, hogy ők is csak egyik része a „keneseth jisrael“-
nek, Izrael összességének és fajuk és népük iránti kötelelességei a
Rajmán és Oderán túl is terjednek. Azért létesítették a *Hilfsverein der
deutschen Juden*-t, mely egylet ezreket és ezreket áldoz szegény és
elhagyott keleti hitfeleinkért és különösen halhatatlan érdemeket szerez
magának a palesztinai zsidó kultúra emelése körül. Emellett az
Alliance Israélite Universellenek annyi tagot szolgáltatnak, hogy hozzá-
vetőlegesen tizszeresét képezik a hazánkban szerzett tagoknak.

Im egy zsidóság, mely nem él a „kéztől — a szájba“, mely
ismeri feladatait. Kulturát, még pedig vallási kulturát terjeszt otthon
és idegenben — az általános kultúra terjesztését ők nem tűzik ki
célnak, hiszen ők tudják, hogy ez nem a felekezet, hanem más
tényezők feladata — és férfiasan lép fel, ha jogos érdekeit sérteni,
jogait bántani akarják.

De még az osztrák zsidók is, kikről különben nem mondható,
hogy a zsidó kultúra élén haladnak, megteremtették azokat a szervezetek,
melyek vallási, társadalmi és gazdasági pozíciójukért a küzdelmet fel-

venni hivatvák. Megvan az „Union“, mely az osztrák zsidóság jogi és társadalmi állásáért küzd az „Oesterreichische Allianz“, mely bár szerényebb határok közt, mint a párizsi, az erkölcsi és kulturális szolidaritást ápolja, és ép az utóbbi napokban alkották meg a részleges *Gemeindebundot*, mely kétségtelenül általános osztrák községek szövetkezetévé fog kialakulni.

Mit alkotott, hasonló arányut a magyar zsidóság? Az össz-zsidóságra kiterjedő intézménye nincs; nem csoda, hisz néhány évvel ezelőtt a budai várhegyet proklamálták a magyar zsidók Sion hegyének és a szabadalmazott hazafiak ájulásba estek, ha valaki azt állította, hogy p. o. a galíciai zsidók iránt is vannak testvéri kötelességeink.

De még a hazai zsidóság gazdasági és társadalmi pozíciójának megvédésére sem alkottunk szerveket, pedig mennyi dolga lett volna, ha megteremtik? Talán nem lett volna annyi falusi hitfelünk földönfutóvá, annyi becsületes, de szerény egzisztencia luftmensch-sé, annyi intellectuelünk proletárrá, ha azok, kik a magasban ülnek, gondoltak volna testvéreikkel a völgyben és megteremtették volna azt az intézményt, mely nem szeszélyesen, ötletszerűen, hanem következetesen és állandóan örködött volna afelett, hogy jogtalanság ne érjen bennünket.

Miért történt, helyesebben nem történt mindez? Mert 40 év óta mindig csak a szervezetet akarták megteremteni, a vallásos érdekek szervét. Miért? talán oly jámborak voltak, hogy fájt nekik a vallásosság főfokának legkisebb csökkenése is? Nem hinnők, hisz kik a mozgalom élén állottak, minden egyéb által tűntek ki inkább, mint vallási tulbuzgóság által, csodálatosképp mégis mindig csak a felekezeti szervezetet akarták megcsinálni, mert nem bírtak elég energiával, hogy tekintetüket attól a ponttól, melyre egyszer irányult, eltereljék. Vége van már ennek az önhypnozishoz? Sajnos, hogy nincs. Tudják már valamennyien, hogy a szervezkedést úgy, ahogy akarják, most sem sikerül megcsinálni; de azért megingathatatlan makacssággal függesztik rajta szemét, ahelyett, hogy produktív munkára fordítanák tekintetüket. Szegény magyar zsidóság!

Magyar zsidó kereskedelmi utazók bajai Oroszországban.

Ismeretes, hogy az Északamerikai Egyesült Államok nem akarják tűrni, hogy az Unio polgárainak egy része, a zsidók, Oroszországban kivételes bánásmódban részesüljenek és azért a szenátus majdnem egyhangulag elhatározta, hogy a kereskedelmi szerződést felmondja. Az

amerikai példa másfelé is hatással volt és Németország részéről is felszólalás történt a zsidó vallású német állampolgárok jogainak az orosz hatóságok részéről történő megszorítása miatt.

Az orosz állapotok nyomását és sérelmeit a magyar zsidó kereskedelmi utazók is érzik, azért az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesület egy felterjesztésben fordult a miniszterhez, hogy e visszaságok megszüntetését kieszközölje. E felterjesztésből a következő pontokat idézzük:

„Magyarországnak Oroszországgal kifejlődött kereskedelmi forgalmát nagy részben olyan magyar kereskedők bonyolítják le, kik zsidó hitvallásúak. Azok a magyarországi zsidó kereskedők azonban, akik kereskedelmi ügyekben Oroszországba mennek, az orosz hatóságok részéről rengeteg zaklatásnak és bántalmazásnak vannak kitéve, úgy hogy az oroszországi közigazgatásnak a magyarországi zsidó kereskedőkkel szemben tanusított magatartása nagy akadály a orosz-magyar kereskedelmi forgalom fellendülésének. Az orosz közigazgatásnak ezen eljárása nemcsak a nemzetközi jogelveket sérti a legnagyobb mértékben, hanem mélyen sérti a magyar állam tekintélyét is. Azzal a kéréssel járulunk tehát Nagyméltóságod elé, méltóztassék erélyes lépéseket tenni aziránt, hogy a magyarországi zsidó kereskedők Oroszországban minden bántalmazástól és zaklatástól megóvassanak.

„Számos kereskedő részéről jött hozzánk az orosz közigazgatási hatóságok eljárása ellen irányuló panasz, s ezekből a panaszokból és egyéb beszerzett információinkból a következőket közölhetjük az orosz hatóságok bánásmódjáról. Oroszországban a magyarországi zsidó állampolgárok a legteljesebb jogbizonytalanság állapotában vannak és a velük szemben alkalmazott elnéző és enyhe, vagy pedig szigorú bánásmód kizárólag attól függ, hogy ki milyen mértékben képes az orosz hatósági közegek jóindulatát megszerezni vagy pedig az ellenőrző közegeket kijátszani. Kereskedőink, kik Oroszországban jártak, tudósítanak arról, hogy ha az utlevélből kitűnik, hogy az illető zsidó, akkor Oroszország egyes vidékein csak 6 órát tartózkodhatik. Ez alól a rendszabály alól úgy menekülnek meg, hogy vagy a közigazgatási közegek elnézését anyagi áldozatok árán megszerzik, vagy pedig zugszállókban rejtőznek el. Természetesen mindez állandó zaklatással jár és van olyan kereskedő, aki azt állítja, hogy egyik orosz városban a közigazgatási tisztviselői kar csaknem minden egyes tagját megjutalmazta, hogy tartózkodási engedélyt szerezzen, amelyre okvetlenül szüksége volt, fontos üzletei lebonyolítása végett. Mig a kereskedők egy része, mint mondtunk, csak 6 órás engedélyt tudott magának szerezni Oroszországban és ott csak a legnagyobb anyagi áldozatok és zaklatások árán tudott hosszabb ideig maradni addig egy másik része azt állítja, hogy tudott ugyan magának néhány heti vagy hónapi időre szóló tartózkodási engedélyt szerezni, azonban ez is mindig az ország egy bizonyos vidékére volt korlátozva és ezt is

csak nagy költségáldozattal érhetne el. Ez azonban nem volt akadálya annak, hogy rendőri közegek állandóan zaklassák a kiutasítástól féltő magyarországi zsidó kereskedőket . . .

„Mindezek a szegényletes állapotok természetesen nagy akadályára vannak annak, hogy Magyarország és Oroszország között a kereskedelem nagyobb lendületet vegyen s midőn azzal a kéréssel járulunk Nagyméltóságodhoz, méltóztassék a többi miniszteriumokkal karöltve erélyes lépéseket tenni ezen visszaélések megszüntetése érdekében, akkor arra hivatkozunk, hogy az Amerikai Egyesült Államok és Anglia a legerélyesebb diplomáciai lépésektől sem riadtak vissza saját állampolgáraiknak az orosz hatóság önkényétől való megvédelmezése érdekében és tudomásunk szerint Németország részéről is erélyes lépések készülnek ezen visszaesések meggátolására. Ugy véljük, hogy nemcsak a fejlődés után törekvő magyar kereskedelem életérdeke, hanem a magyar állam méltósága és tekintélye is megkívánja, hogy ebben az ügyben magyar részről is komoly lépések tétessenek.”

E felterjesztésben említett sérelmek annál jogtalanabbak, mert a Magyar- és Oroszország közt fennálló kereskedelmi szerződés erre semmi jogot nem ad. Ugyanis az 1906. évi XXI. tc., mely az Oroszországgal 1906. febr. 15-én kötött keresk. és hajózási szerződés be-
cikkelyezéséről szól, a 12. cikkében világosan tilt minden különbségtevést zsidó és más felekezetű kereskedők közt. E cikk a következőket állapítja meg :

„A szerződő felek egyikének kereskedői, gyárosai és egyéb iparosai, akik a hazájukbeli hatóságok által kiállított iparigazolvány felmutatásával igazolják, hogy ott jogosítva vannak kereskedést vagy ipart űzni és hogy ott a törvényesen megállapított adókat fizetik, fel lesznek jogosítva arra, hogy személyesen vagy a szolgálatukban álló utazók útján a másik szerződő fél területein vásárlásokat eszközöljenek vagy megrendeléseket gyűjtsenek.

Az említett kereskedőknek, gyárosoknak vagy egyéb iparosoknak, hogy a jelen cikk első bekezdésében említett jogot Oroszországban gyakorolhassák, külön igazolvánnyal kell birniok, stb.

Az igazolványok kiszolgáltatása és azok díja tekintetében az illető kereskedő, gyáros, iparos vagy kereskedelmi utazó hitfelekezeti-sége szerint semmiféle különbség nem fog létezni. Az utlevél láttamozásának érvényességi tartama tekintetében, amely Oroszországban hat hónapra állapittatik meg, sem fog az érdekeltek hitfelekezeti-sége szerint megkülönböztetés tétetni. Stb.

Érdeklődéssel tekintünk a kormány által teendő lépések elé, mindenesetre azonban igaz köszönet illeti az OMKE elnökségét, hogy a kérdés megoldását megindította.

Védelmül.

A Hitközségi Szemle májusi számában megjelent „A hajó rossz irányban halad” című cikk a neológ rabbiknak azt rója fel, hogy elmulasztották új irányt adni a haladó zsidóságnak és ezért elkésve kell azt a keserű tapasztalatot szerezniök, hogy a zsidóság hajója veszedelembbe került. Távol attól, hogy magát a tényt kétségbe vonnók és távol attól, hogy cikkíró jóindulatát a rabbik irányában kicsinyelnők, mégis oly időben, midőn a rabbikar joggal, sőt kötelességérzettel száll sikra hivatalos közlönyében a hitközségi adminisztrációban az előjáróság mellett való részvételéért, szükségesnek tartom védelmére az alábbiakra való utalást.

Az első modern rabbi, amint székét elfoglalta, nem talált sem oldalán, sem háta mögött egy rabbigárdát, hanem szemben magával a közönséget.

A zsidó közönség! Akadt-e már ennek Shaksperje, aki lelkületének mélységébe elmerülve, annak minden titkát napvilágra hozta volna?

Nem is panaszkodhatunk a közönség roszakarátán, sem pedig egykedvűségén. Minden jóra hajlandónak és készségesnek találjuk, de állhatatosságot, kitartást, logikus következetességet feltételezni róla, naivitásnak bizonyult.

A mi közönségünk nem ment keresztül egységes iskolán, benyomásai folyton változtak és így majd az egyik, majd a másik kerekedik felül nála. Ha még hozzáveszem, hogy a zsidó társadalmi életben is a rétegződés nem oly állandósult, mint más felekezeti társadalomban, hogy a vagyoni hullámozás és a városi elemek kavarodása, fel- és leszökkenése is folytonosabb és erősebb, akkor elképzelhetni, hogy mennyire kiszámíthatatlan valamely vallásos mozgalom eredménye a különböző társadalmi elemek felszínre kerülése szerint.

Ha a mi rabbijaink karrá erősödve teljes elszántsággal és egyértelműséggel hozzá láttak volna a vallásos regeneráció szép feladatához, ezt csak bizonyos kiméletlenséggel folytathatták volna, amely ugy a konzervatívabb elemek lelki sérelmére, mint pedig az egységes zsidóság helyreállítása kárára történt volna. Ezt pedig a mi viszonyaink közt ugy-e nem tehették. E téren ugyanis bebizonyítást nyert az az ismeretes tétel:

„*Das Bessere ist des Guten Feind.*“ A jobb nem türheti maga mellett a kevésbbé jót. Jobbat és kevésbbé jót egyszerre nem taníthatunk. Nem teheti ezt sem az orthodox, sem pedig a neológ rabbi. Tessék

mindenkinek a „jobb“-on azt az irányt érteni, amelylyel ő rokon-szenvez, a konzervatívot vagy a haladót. Mert a kevésbbé jó a türelmes elbánás mellett önérzetében nem rendül meg s ha még tradícióra is hivatkozhatik, akkor követelővé lesz és a jobbat a maga nimbuszával elhomályosítja.

Elméleti fejtegetés helyett e helyütt lássunk pár példát a vallásos élet köréből.

Képzelnék magunkat annak a zsidó hívőnek a lelkébe, aki a vidékről feljövet a városi templom istentiszteletén megjelenik és ott a piutokat és számos imádságot (Bame madlikin stb.), ugyyszintén egyes szertartásokat modernizáltabbnak (pl. egyes imádságokat magyar nyelven) hall, de azt észleli, hogy egyes mértékadó férfiak mégis magánimaképp elmondják a kiküszöbölt részeket, kibontják taliszukat stb. Nem fog-e okvetlenül arra a következtetésre jutni, hogy a régibb szabás mégis a helyesebb, miután ennek a modernebb környezetben is akadt hive, holott a modern irányzat a konzervatív községekben csak egyes renitensekül megbélyegzett emberek pajzánkodásaiban jutott kifejezésre. Az ilyen ember leánya esketését esetleg a neológ templomban tartja ugyan, de csak hechsérrel ellátott bort fog peszachra beszerezni, vagy pedig teljesen szakít a husvéti tradícióval. Elképzelhetni, hogy lelki válságok felmerülése esetében, mily nehéz a rabbinak állást foglalnia: a neológ követelményen tuli eljárásért hypokrizisnek, az orthodox mértéken alul maradását pedig lelkiismeretlen vétségnek fogják tekinteni. Avagy hathat-e a rabbi oda, hogy a szombatot kényszerhelyzetben nem tartók, legalább a kiddus, a péntek esti templomlátogatás és ünnepiesebbé tételével adják jelét a valláshoz való ragaszkodásnak? Ily irányu mozgalom talán barátságos visszhangra is számíthat, de évekig kiható erőre nem. Mert a zsidóság azon lanyha része, melynél e propaganda nyereséget jelentene, két okból nem fogja támogatni. Egyrészt ugyanis már azért nem ünnepelte eddig sem a teljes szombatot, mivel elprózaizodott és a szombat lelki mozzanataira érzéktelenné vált, így tehát a „kevesebb“, a pár órás szombatosítás annál kisebb hatással lehet rá. Másrészt pedig úgy gondolkodik, hogy egy rész amugy sem teszi az egésznek a hatását s így nem érdemes miatta a péntek esti koncertet, színházat feláldozni. Filozófiai elmélyedés vagy a rabbi oktatása ugyan más eredményre vezetne, de filozofálást a nagyközönségtől nem várhatunk, a rabbi pedig fenti okokból alig tehet e téren valamit, ha magára nem akarja haragítani a „jámborabbakat“ és ha vallásos „hitelét“ nem akarja kockáztatni. A gyakorlatban ne merje valaki azt hangoztatni, hogy „mindegy, akár

sokat, akár pedig keveset teszünk a vallás nevében.“ A valóságban úgy gondolkodik a zsidó balbosz, hogy a jónak a sok is kevés, a kevés pedig sok is olyan embertől, ki azt a liberális talmudi tanítást terjeszti.

Tudjuk, milyen megjegyzést szokott iskolákban kiváltani a tanárnak olyatén megjegyzése, hogy akik a teljes imát nem követhetik a templomban, legalább a responzorikus énekben vegyenek részt, akik otthon nem mondhatják végig az imát, legalább egy lapnyit imádkozzanak, vagy havi ciklusban mondják el a hétköznapi és szombati imát; akik a peszachot nem tartják, legalább széder-estre igyekezzenek jámbor rokonaikhoz elmenni, leányok pedig, ha önálló háztartást vezetnek, legalább a rituális életmód leghumánusabb részét, a saktolatást stb. tartásák meg.

Nem lehet egyazon rabbinak oly halachikus álláspontot elfoglalni, melyet messzemenő rigorozitása miatt csak héber nyelvű folyóiratban tart világosan megokolhatónak, vagy pedig csak sabbosz haggodóli derásában mondhat el félig héber nyelven, azaz csupa talmudi terminusokban, egyesekkel szemben pedig barátságos elismerést tanusítani akkor is, ha csak enyhített alakban tartják a husvéti és étkezési rendet, vagy ha csak a kézi munkálást tették félre szombat napon. És nincs értelme ilyen körülmények között a talmudi éleselméljűség dicsőítésének és •ápolása propagálásának, vagy eltűnte fölötti siránkozásnak. Az ilyen rabbi-val szemben az ifju nemzedék úgy idegenkedik, hogy engedményeire nem kíváncsi.

A reformáció nem türte meg a bucsut is, meg azok abbahagyását is, a szentek imádását is, meg az azokban való lanyhaságot is, hanem amit elavultnak, tulzottnak tartottak, azt határozottan elleneztek is.

A mi reformtörekvéseink nem voltak, de nem is lehettek oly határozottak és elszántak a meggyökeresedett hagyományokkal szemben, mint a keresztény reformáció, mert nálunk arra a felforgatásra nem is volt ok. Igaz, nálunk nem is fakadt a reformáció oly vallásos felbuzdulásból, mint a keresztény reformáció. A felbuzdulás vallásos jellege ép a megmenthetőnek megmentése körül nyilvánult meg, a törlést inkább világi okok és körülmények, bár indokolt figyelembevétele sugallta. És ez éppen a tanulság, mely a tapasztalatokból leszűrődik, hogy *reformokra csak vallásos nemzedék érett.*

Igenis, csak vallásos nemzedék képes reformot létesíteni és befogadni. Az orihodoxiával szemben is áll ez. A szertartások szivós és megalkuvás nélküli fenntartása még nem bizonyítéka a mély vallásosságnak, lehet az józan felekezeti önfentartási ösztön, politika, de

nem egyértelmű a vallásosság mélységével. Az őszinte vallásosság nem lehet oly félénk külső ujitásokkal szemben, mert érzi, hogy egyensúlyt tud tartani, nem fél a megbotrántoztatástól, mert önmagában hordja cselekvéseinek mértékét. Minden formákon való tulzott csügghés abból az érzetből ered, hogy vallásos improduktívitasunkban kötelességünk régi érmekeket forgalmazni.

Viszont a neológoknál is, sőt még sokkal többször, addig mutatkozik a vallásgyakorlat lazasága mellett a megszilárdításra törekvő ujitásokkal szemben ellenszenv, míg a vallásos áhítózás hiánya fennforog. Ha valamelyes kedvező szél hitet ébresztene a szivekben, a vallásgyakorlati formáknál a kicsiny vagy sok mérlegelése teljesen elenyészne. A hit beéri a kevéssel, a hitetlenség követelő, elveken nyargaló, szabatos és intolerans, hacsak nem teljesen indolens. A hit meghozná azt az egységet, melyet az egyes pártok igazai, a jog, felekezeti féltékenység nem hoznak meg, a belső lelki, ha nem is a külső szervezeti egységet.

Regeneráció csak azon nemzedéktől várható, melyben a vallásosabb nevelésben részesült értelmiségi elem lesz a hangadó. A Zsidó Ifjak Egyesülete, a Mensa stb. fogják utját egyengetni a modern rabbik munkájának.

Chad min chavraja.

Az energetika jegyében.

A Titanic zenésze saját hajójának vesztéhez zenei kísérettel szolgál, s a vallástanár érettségiző tanítványaihoz hangulatos bucsuszótt intéz. A zenész legalább a helyén marad, hősiezen kitar kötelessége mellett, a tanár közönségének elszéledésében azonban nincs sem hősiesség, sem pedig köszönet. Csak az a szerencse, hogy a zsidó vallás hajója még tartja magát és utolsó órában is feléje világít a reménység sugara.

A bécsi hitközség megértette a biztató jeleket és arra vállalkozik, hogy hősieebbé tegye az idők árjával való küzdelmet és reményteljesebbé úgy a tanár, mint a tanuló sorsát. Új módszerrel kísérli meg az ifjuság megnyerését és a zsidósághoz való kapcsolatának megszilárdítását.

A zsidó vallást Ostwald világszemléletétől: az energetikától végtelenség választja ugyan el, de megértük azt, hogy az előkelő, felelőssége érzetében működő hitközség, mint a bécsi, bevallottan az energetika elveit sajátította el hitoktatási módszerében. Bajos és fölösleges dolog volna e helyütt az energetika módszertani elvét

levezetni, tárgyunkra elég, ha főbb tanítására utalunk, mely szerint az erő öröktől fogva örökké fennmarad, nem gyarapítható és nem apasztható, csak átalakítható és így célszerű felhasználása kell, hogy állandó megfontolásunk tárgya legyen. A tanuló saját munkásságának megindítása, jó irányba való terelése lépjen a parancs és szellemi gyámkodás, a tekintéllyel való tanítás helyébe.

A tanuló gondolkodását annyira kell elősegíteni, hogy aztán magától is úgy fogja fel a jelent, mint a múlt eredményét — mondja a tanterv Exner után. Ez elvet, mely a tanár előadása és a tanuló kihallgatása és vizsgálása helyébe a conference-ot, egyes témáknak kölcsönös megvitatását teszi, már rég óhajtják protestáns paedagógiai írók meghonosítani. Így a bécsi tervezetben is idézett Forster egy másik munkájában így nyilatkozik: „Unser Ziel ist nicht der Bibelkundige, Schriftgelehrte . . . sondern der gesundfühlende, klardenkende, produktive Christ, den die Liebe zu Gott und den Nächsten unaufhörlich zu grossen Thaten drängt“.

Pfister a tantermet is gyakran a szabaddal, a temetővel, templommal stb.-vel kívánja felcserélni, a memorizálást a tanulók tettségére szerinti kiválogatásra kívánja bizni, tananyagul szépirodalmi olvasmányok tárgyalását is fölvenni. A bécsi hitközség ettől a módszertől, melyet egyelőre csak a középiskolák felső osztályaiban alkalmaz, várja az unottság és kellemetlenség kiküszöbölését. „Die dumpfe Ruhe und Langweile des Schulzimmers wird schwinden, die Denktätigkeiten und Mitarbeit der Schüler wird ihren Anfang nehmen“. Az iskolai órának felét a tanár explikációjának hagyja meg, a másik felére a kihallgatás helyében a tanulókat teszi urrá, hogy a hallottakhoz szabadon és bátran hozzászóljanak. Nagyobb elmélkedés céljára pedig külön esti összejöveleteket vett tervbe, melyeken az ifjúság önképzőkörszerű szervezetben, saját maga választotta vezetőség alatt angol és amerikai debating societyk mintájára egyes társadalompolitikai, erkölcsi kérdésekről vitát rendezne, melyeken a tanár csak facultative mint vendég jelenne meg, hogy a vita végén a maga nézetét is hangoztassa. Még az istentiszteleten is — kéthetenként szombat délután — az ifjúság választottja jutna szóhoz egy a predikációt helyettesítő ethikai fejtegetéssel. Sőt a színházi előadásoknak nevelő hatását is értékesíteni kívánja, amennyiben szóba hozza a zsidó operaszerzők, valamint a zsidóság kérdéseit rokonszenvesen tárgyaló darabok előadásaihoz való jegyek kiosztását.

Az öntevékenység fejlesztése mint jellemfejlesztési elv már jó ideje megvalósult az amerikai gyermek önkormányzatokban és még

inkább a cserkésző csapatokban. Ezek sporttá teszik a legnemesebb erények gyakorlását és e sportot szabadkőművesi szövetkezetek módjára szervezik. Ilyen csapatokba tagokul csak olyan tanulók vétetnek fel, kik már tanujelét adták annak, hogy tudnak szükség esetén magokon és másokon segíteni, tudnak egy megvadult lovat megfékezni, egy kis lisztből és vízből egyetlen gyufaszál segítségével tenyerükön tésztát készíteni, vizet a szabadban előteremteni stb. A tagok aztán katonai fegyelem alatt és a szabadkőműves páholyokhoz hasonló szervezetekben sajátítják el a társadalmi segítség (mentés, ápolás, jótékonyosság) készségeit és vállalják azok gyakorlásának kötelezettségeit.

A vallástanítás természetesen a mai viszonyok között nem lehet teljesen azonos a világi erkölcs nevelésével. A vallás az iskolában az anya szerepét viseli, aki nem tanítja gyermekét sem latinra, sem számtanra, sem más tárgyra, ellenben gondosan ügyel arra, hogy a gyermek e tárgyakat a megfelelő tanárnál elsajátítsa és azokat erkölcsileg értékesítse. De amennyire csak lehetséges a vallásoktatásnak életet kell az iskolába hozni, az életben való eligazodásra irányítást és szempontokat adni a tanulónak.

Ez a magasabbrendű gyakorlati hitoktatás, mely eldönti, illetve túlhaladottá teszi azt a vitát, melyet a Magyar Izraelben dr. *Heller Bernát* és dr. *Richtmann Mózes* munkatársunk azon kérdés körül folytat, vajjon a hitoktatás az eddigi vágányon, irodalmi-történeti keretben folyjék-e, avagy gyakorlati irányban a liturgikus és rituális szokások alkalmazásának eleven leírására irányuljon-e. Mint a részletekből látni fogjuk, a bécsi tervezet mindkét követelménynek eleget tesz, de mellőzi a gyakorlatinak nevezett módszer kicsinyességeit és félszégeit, valamint helyreállítja az eddigi irodalmi-történelmi módszernek eleven-ségét, mely annak helytelen alkalmazása és egyéb okokból bizony elillant. Mert valljuk be a bécsi hitközszéggel együtt, hogy az eddigi módszer — ha mindjárt csak az osztályok tulzsufoltsága, az ifjúság éretlensége és talán nem csekély részben a tanerők gyengesége folytán is, de mégis csak állandóan fenforgó és ki nem küszöbölhető oknál fogva csődöt mondott, ha mindjárt nem is olyan kudarcot, minőt a „gyakorlati” módszer vallana.

Az eddigi módszer, noha pszichológiai elmélyedés eredménye, mégis ugylátszik egy csekélyke tévedésbe esett, hogy túlbecsülte a gyermek gondolkodásának érettségét, illetve reá szabta a felnőtt ember mértékét. A klasszikus ókornak eszmevilága kétségkívül termékenyítőleg hatott minden későbbi korra és így a mienkre is. Nem lehet

tehát az erkölcsi nevelésre hálásabb anyagot találni, mint az ókori klasszikus irodalmat és köztük elsősorban a bibliát. Ámde az a föltevés, mely szerint a gyermek életkorainak váltakozása párhuzamban folyik az emberiség történeti nevelődésének korszakaival és az ebből folyó inductív módszer, mely szerint a gyermeket mindenekelőtt az ókor világába vezetjük be és onnan fel a mi korunkba, a saját korával némikép meghasonlott és a tisztább kor levegőjébe vágyódó ember hangulatából merült és csak nagynehezen lesz átvihető a gyermek lelkivilágába, aki a dolgokat úgy veszi, amint vannak és nem reflektál.

A gyermekben még nem ébredt a faji tudat, az őshöz való visszavágyódás, a történeti kegyelet még ismeretlen előtte és nem jut eszébe a jelen válságaira az ókornak tisztább belátásával vagy a történelmi tanulságokkal felelni. Mivel a jelenben és a jövőben él, nem tudja annyira megbecsülni a biblia azon mondásait, melyeket Heller teljes joggal oly lelkesen állít oda, mint a világirodalomban páratlanul hangzó lelki megnyilatkozásokat. (Érdemtelen vagyok mind azon kegyre; gyilkoltál és most örökölsz, [király!]); hisz a jelenben élő gyermekre nézve ezek nem mondanak semmi újat, a pogány alászínezést, melyet a történelem nyújt, nem tudja állandóan észrevenni, hogy így az átfestést annál élvezetesebben válják le. Hasonlót tapasztalunk, amidőn pl. Ámosz próféta nagyságát mutatjuk be, akinél először találkozunk az erkölcsi monotheizmus szóközi kifejtésével, mely szerint Isten nem kívánja, vagy inkább önmagáért nem kívánja a mi ünnepeinket stb. szertartásokat, hogy azok nem képezik válság-dijunkat az elkövetett bűnökért, a vallástanár elgyönyörködik e szavakban épügy, mint a mütörténész a pleinair első alkalmazóján, mint a természettudós a levegő első felfedezésének irodalmi nyomán, de a tanulóra nézve ezek magától értetődő dolgok, a hozzáfűzött méltatás hatása pedig a tanóra után elillan, mert a levegő, melyben a tanuló él, mégsem az ókori séták levegője.

(Az elemi iskolai tanmenet, mely szerint a gyermeket előbb a primitív életmód elemeibe, az ős foglalkozásba vezetjük be, nem állítható párhuzamba, mert amott az alantas fokok ma is fennállnak a parasztnál). Minden tanár, bármily helyes módszerrel tanítja is a bibliát, észlelni fogja, hogy azoknál a Heller említette mondásoknál nagyobb hatást gyakorol a bibliából II. Ézsaiás magasan szárnyaló, az ifjuság „modern“-félének jellemzett dikciója, az imakönyvből pedig ugyancsak modernnek felismert részletek, minők a jomkipuri bűnvallomás (a felsorolás kivételével), a neila-imák teljességükben, melyek

már nem pogány aláfestések által hatnak, hanem a mi mai érzelm-világunkkal összhangzanak, hozzánk is szólnak.

* * *

A bibliaanyagot méltatni csak akkor tudja a tanuló, ha már a modern eszmevilág és kulturcsömörrel megismerkedett. Ilyenkor ifjítólag hat rá a biblia derült ege. Ezt a hatást kell elvárásolnia a tanárnak és a bécsi hitközségi tervezetben erre nyílik mód a tanulók modern világából feléje vetített sugarakkal. Goethe szerint is a biblia *ifjitólag* hat minden kor irodalmára, tehát a vénhedtséget tételezi fel.

A tantárgyak, melyek az új tanítási módszernek anyagául szolgálnak a következők:

A) *Vallási alaptanok*, „nem dogmatikus vagy katechetikus, sem nem rendszeres formában“, hanem egyes bibliai helyek héber idézetek alapján. Ezen fejtegetéseket egyetlen spekulatív elmélkedés tetőzné be: a zsidó istenfogalomról „Gott ist der ins Ideale und Unendliche herüber projizirte Mensch“ (Stein Ludwig).

B) *Szertartások*, a bibliai (ünnepi stb.) törvények szövege alapján a mai vallásos életrendnek a talmud és későbbi irodalom folyamán való fejlődése figyelembevételével, irodalmi szemelvényekkel (skioptikus képekkel!) a sziddur és machszór cursorikus ismertetésével, folytonos tekintettel a héber nyelv apológiájára.

C) *Zsidók története*: azon célzattal, hogy a zsidó nép történeti szereplését, hősiességét és kulturális érdemeit feltüntessük. Az előadás ne legyen pragmatikus, hanem *életképekben* csoportosítsa a fejlődés menetét feltüntető anyagot, melyből kikapcsolandó mindaz, mi nem áll kapcsolatban a fejlődéssel (Birák heroismusa, királyok vérszomja stb.). (Ez utóbbi kikapcsolás csak theoretikus követelmény, mint a részletek mutatják). Érdekes és merész ujtás az, hogy *a bibliakritika teljes fejlődésmenete ismertetendő*; ugyszintén az, hogy tárgyalandó az *evangéliumok zsidó eszmetartalma és történeti értéke*, a történet későbbi folyamán mindaz felveendő, ami a zsidók iránti igazságtalan gondolkodás és bánásmódot kellően megvilágítja (damaszkuszi per, Dreyfuss pör).

Bírálatot mondani ezen módszer felett csak az lesz jogosítva, aki annál jobbat tud ajánlani.

Maga a tervezet el van készülve kicsinylő bírálatra, mindazonáltal így szól záradékában: Der Reformplan möge kritisiert werden . . . Zehnmal verworfen, wird er zum elften Male wiederkehren. Allwärts dämmert die Erkenntniss auf, dass die Schule von heute ihren

wahren Aufgaben nicht gewachsen ist. Nur eine vollständige Umkehr . . . kann zur Palingenese führen“.

Bírálat helyébe inkább az a megjegyzés álljon itt, hogy az eddigi tananyag keretén belül a tanulók hozzászólásának, sőt bármily más vallási, felekezeti vagy erkölcsi vonatkozású kérdés fölvetését és 1—2 hozzászólással való tárgyalását e cikk írója pesti vallástanárnál is észlelte.

f. m.

Reflexiók.

Írja: Kritikus.

I.

Az egyetemi tanárok sukkreszcenciója körül mindjobban észlelhető bajokon a kultuszminiszter úgy törekszik szegíteni, hogy hat egyetemi magántanárt külföldi tanulmányuti kiküldetésben részesít.

Hogy a reflektánsok közt lesz érdemes zsidó ember is az bizonyos, hisz tudósaink, ha rendezetlen felekezeti viszonyok közt élnek, legtöbb esetben a magántanárságnál megrekednek. Öexcellenciája tehát vagy előléptet egynéhány nagyhirű zsidó tanárt rendes tanárrá, hogy a reflektánsok számát ily módon apassza, vagy a magántanárok közül szemel ki egy-kettőt külföldi kiküldetésre . . . No, de minek találgassuk, majd el válik, nem tud-e öexcellenciája egy másik megoldási módot is? . . .

II.

A szabadkai „kényes kérdés“ azt a közismert bonmot-t juttatja eszünkbe, melyben arról van szó, hogy „tréfi“ évessel vádolt „balbosz“ a rabbi elé idézve azzal mentegetődzik, hogy rágalom, hazugság, „seker bilbul“ az, amit róla terjesztenek. Mire a bölcs rabbi azt válaszolja: „No még csak az kell, hogy igaz is legyen! . . .“

Egyesületi ügyek.

Az Izraelita Hitközségi Tisztviselők és Alkalmazottak Országos Egyesülete f. é. május 20-án előljárási ülést tartott dr. Weiszbürg Gyula elnöklete alatt. Az előljárási örömmel tapasztalta azon érdeklődést, mely a hitk. alkalmazottak körében az egyesület iránt mutatkozik s hogy különösen a megalakult *Bácskai Kör* útján számos új taggal gyarapodott a taglétszám.

Ebből azt tapasztalja az előljárási, hogy ily fiókkörök megalakítása mily hasznos az egyesületre, miért is oly értelmű határozatot

hozott, hogy a vidéki tagok fiókkörök megalakítására szólíttatnak fel.

Az előljáróság tárgyalás alá vette a *Bácskai Kör* által tett indítványokat, melyeket beható tanácskozás után a választmány elé utalt.

Krausz Fülöp besztercebányai főkántor azon indítványát, hogy a fővárosi és vidéki kántorok, valamint a nevesebb énekesek közreműködésével a 19. század zsidó zeneköltészetéből hangverseny rendeztessék, jelen körülmények között nem tartja célszerűnek, mivel pénzügyi szempontból nem vár oly eredményt, mely az egyesület anyagi helyzetét javítaná.

Az egyesület előljáróságának humánus gondolkozásáról tesz bizonyítékot azon életre való indítvány elfogadása, melyet az egyesület elnöke terjesztett az előljáróság elé a tagok minél intenzivebb segélyezése céljából. E szerint az előljáróság 4, egyenkint 150 koronás segélydíjra ír ki pályázatot, oly egyesületi tagok számára, kik betegségük folytán a nyár folyamán orvosi utasításra valamely hazai vagy külföldi fürdőhelyet kénytelenek felkeresni. Az előljáróság e tényéből is látható, hogy az egyesület minden tekintetben igyekszik tagjai érdekeit magáévá tenni. Végül több segélyre szoruló tagnak szavaztatott meg segély.

*

Pályázat.

Az Izr. Hitközségi Tisztviselők és Alkalmazottak Orsz. Egyesülete pályázatot hirdet 4 egyenkint 150 koronás segélydíjra, oly egyesületi tagok számára, kik betegségük folytán orvosi utasításra a nyár folyamán valamely hazai vagy külföldi fürdőhelyet kénytelenek felkeresni.

Pályázhatnak oly egyesületi tagok, kik az 1911. év végéig tagsági járulékkal hátralékban nincsenek.

A pályázati kérvényhez csatolandó:

1. Orvosi bizonyítvány.

2. A hitközség előljárósága által kiállított bizonyítvány, mely a pályázó alkalmaztatása minőségéről, javadalmazásáról és családi viszonyairól nyújt tájékozódást.

A pályázati kérvények az egyesület elnökségéhez (Budapest, VII., Sip-utca 12) f. é. június 20-áig nyújtandók be.

A segélydíjak 2 egyenlő részletben 2 heti időközben fognak folyósíttatni.

Különfélék.

A pesti izr. hitközség közgyűlése. A pesti izr. hitközség képviselőtestületének ez évi rendes közgyűlése a képviselőtestületi tagok nagy érdeklődése mellett f. hó 5-én ment végbe *Adler Lajos* elnökk. elnöklété alatt. Az elnök a gyűlés megnyitása után kegyeletes szavakkal emlékezett meg dr. *Weinmann* Fülöp, elhunyt hitközségi elnökről majd a legutóbb elhunyt dr. *Singer* Jakab képviselőtestületi tagról. A közgyűlés a szokott formák közt folyt le. Tudomásul vették az előjáróság jelentését az 1911. évről és megadták a felmentvényt a zárszámadásra, ugyszintén elfogadták az 1912. évi költségvetést és hozzátartozó határozatokat. A gyűlés aztán újra megválasztotta a számvizsgáló bizottság eddigi tagjait, a megüresedett két választmányi helyre pedig *Horner* Samu és *Ledermann* Mór képvis. testületi tagokat választotta meg.

A pesti chevra kadisa jelentése és kezelési kimutatása az 1911. évi közigazgatási évről, mely a f. hó 19-ikén tartott rendes évi közgyűlésben terjesztett elő, részletesen számol be a chevra kadisa múlt évi működéséről. E közel 14,000 tagot számláló egyesület, a rendelkezésre álló anyagi eszközöknek megfelelően, a temetkezés szent ügyének intézése mellett még sokoldalú jótékony tevékenységet is fejt ki. Kezelési kimutatása szerint az 1,174,002.12 koronát kitevő *bevételekből* saját jótékony intézeteire és segélyezési célokra szükségelt 331,939.38 korona *rendes kiadás*on kívül még 261,315.03 korona mint a „Szeretetház“ építkezésének további költségei terheli az 1911. évi kezelést, úgy hogy összesen 593,255.41 korona fordított humanitárius célokra. Egyéb kiadásainak legszámottevőbb részét természetesen a temetkezés ügyével kapcsolatos személyi és dologi kiadások, sirkert igazgatási költségek és sírápolási kiadások képezik. A kiadások végösszege 1,104,150.50 koronát tett ki a fent kimutatott bevételekkel szemben s így tehát az 1911. évi kezelés 69,851.62 korona *felesleggel* zárult.

A kedvező eredmény, valamint számos jótévének alapítványa és hagyománya az *ingyenlakások számára tervbe vett Menedékház* céljára arra indítja a chevra előjáróságát, hogy programjához hiven, a Menedékház létesítését legközelebbi teendői közé felvegye. A Menedékház kiegészítéseképpen pedig 50 felnőtt vak számára óhajt otthont létesíteni. Szándékában van továbbá a chevranak új székházat hivatalos helyiségei számára teremteni.

A magyar izr. kézmű- és földmívelési egyesület kertészképző telepének felavatása. A MIKÉFE kertésztelepének felavatása, mely f. hó 19-ikén dr. *Kohner* Adolf udv. tan. elnökle alatt végbement, hű tükre volt annak a becsülésnek, melynek az immár 70 éves egyesület minden tényező részéről örvend. Ugy az igazságügyi, mint a földmívelési és kereskedelmi miniszter, a főváros, a hitközség és a chevra, valamint számos más testület képviseltette magát küldöttek által, kik dr. *Kohner* elnök nagyszabásu beszéde után kifejezést adtak az egyesület által felavatandó telep jelentőségének. A felavató magas szárnyalásu beszédet dr. *Hevesi* Simon rabbi tartotta.

Az országos izr. patronage-egyesület május 27-ikén tartotta évi közgyűlését *Székely* Ferenc udv. tan. elnökle alatt. A közgyűlés elé terjedelmes jelentést terjesztett az egyesület vezetősége, amelyben részletesen számol be ez évi működéséről: a gyermekmenhelyi és bírósági patronage-ról, a vidéken kifejtett a propagandáról, a felügyeletről és az iskoláztatásról. Az egyesület tagjainak száma 4843-ra szaporodott és az idén alakított 6 új vidéki fiókkal együtt 34 fiókban gondolják az elhagyott gyermekeket. Összesen 1007 gyermeket vett pártfogásába, akik közül 805 az állami gyermekmenhelyek kötelékébe tartozik, 202-öt pedig a rendőrségtől és egyéb hatóságoktól vettek át, ez utóbbiak közül 107-et sikerült kenyérkereső pályákra elhelyezni. Az egyesület szükségletét 55,670 koronában irányozták elő.

Az amerikai bevándorlás megnehezítése. Oroszország még mindig „a nyomor kemencéje“ a szegény zsidók részére, Románia még mindig nyomja, szorongatja zsidó lakosságát és jóformán csak Amerika képezi az ígért földjét, mely felé sóvárgón tekintenek. Annál szomorubb, hogy ott megint újabb törvényt terveznek, mely a bevándorlást megnehezítse. Ugyanis az Egyesült Államok szenátusában elfogadtak egy javaslatot, mely szerint senkit sem engednek kikötni, ki valamely nyelven írni és olvasni nem képes és ez alól csak gyermekek nyolc éves korukig, és 55 éven felüli öregek, valamint asszonyok, kiknek ura már ott tartózkodik, lennének kivéve. Igaz, hogy a héber vagy a zsargon ismerete is elégséges, de azért számos esetben lehetetlenné tenné a kivándorlást olyanoknak, kiknek egész reménységét Amerika képezi.

Az amerikai zsidók avval az előkelőséggel, mellyel még maguk hátrányára is elősegíteni törekszenek nyomorgó testvéreik boldogulását, nagyarányu tiltakozó gyűléseken foglalnak állást e javaslat ellen. Legutóbb New-Yorkban is tartatott ily gyűlés, melyen még oly előkelőségek, mint *Strcusz Oszkár*, a volt kereskedelmi miniszter is

részt vettek. A gyűlés a kérdést több oldalról megvilágította és a bevándorlás megnehezítése ellen hozott nagy lelkesedéssel határozatot.

Egy rabbi előadásai Spanyolországban. 1492 óta, mikor a zsidókat Spanyolországból kiűzték, most történhetett meg először, hogy egy rabbi ott nyilvános előadást tartott. E rabbi Levy Louis Germain, párizsi haladó községbeli rabbi volt, ki a madridi Ateneo, irodalmi körben 2 előadást tartott, az egyiket „Univerzális vallás“, a másikat „Zsidó morá.“ címen. Ugy hallatszik, hogy Madridban zsidó muzeumot is alapítanak.

Irodalom.

Kritika.

A „Hitközségi Szemle“ utolsó számában *Patai József*: Héber költők II. kötetéről megjelent rövid ismertetés és bírálat a szerző, illetőleg fordító élénk elégedetlenségét vivta ki magának, nem lévén benne elég magasztalás és dicsőítés, hanem csak a munkát megillető dicséret. A fordító tehát, aki a „Múlt és Jövő“ szerkesztője, megleckézteti lapjában az udvariatlan bírálót és hét pontban foglalja össze elégedetlenségének látszólagos okait. Valóságos archeológiai apparátussal állapítja meg két betűből, hogy a bíráló nem is konyit a héber költészethez. Sőt az egyik „áruló“ betűből képes volt a bíráló irodalmi forrásait is földeríteni. A bíráló t. i. azt kifogásolta, hogy a fordításokat megelőző bevezetésében a szerző nem világította meg eléggé a „chatosz neurim“ korszakát. És mivel a betűszedő történetesen a-betűt szedett o helyett (chataoszt chatosz helyett) ebből Patai merészen azt következteti, hogy a bíráló „nem ismeri a helyes címét sem a könyvnek“, mert hisz a szóbanforgó műnek a helyes címe „chateosz (sic!) neurim“ (többes számban) és hogy „nem tudja, ki a szerzője a héber könyvnek, melyet idézett“, tehát kegyesen kioktatja, hogy a munkát Lilienblum írta. Ha már most a Patai kritikai recipéjét követném, akkor e megjegyzésének ugyancsak egy „áruló“ betűjéből egész lánckövetkeztetést zudithatnék fejére az ő tudatlanságából, például így: 1. Patainak sejtelve sincs arról, hogy ez a könyvcím bibliai idézet, mert különben helyesen idézne. 2. Nem is ismeri a bibliát, mert akkor tudná, hogy hol fordul elő (Zs. 25, 7.) 3. Nem tud héberül, vagy legalább rosszul tudja a grammatikát, mert a chatosz szóban nincsen sewa, nincs tehát helye a „chateosz“ írásmódjának. Lám, mindezt a tudatlanságot egy fölösleges e-betű „árulná“ el a Patai logikája szerint. De nemcsak hogy nem élek ezzel a logikával, hanem még sokkal világosabb és szembeötlőbb tényekből sem akarok tudatlanságra következtetni. Mert abból, hogy pl. I. L. Gordonnak: „Oroszlán torká-

ban“ című költeményében ezt a sort „Hovi li niski, al tivki . . .“ (*add ide fegyveremet, ne sirj*) így fordítja: *Csókolj meg, édes, ne sirj . . .* (157 l.), tehát a nesek = fegyver szót összetéveszti a nesikah-val, ami csókot jelent; vagy például, hogy Csernihovszky egy költeményében ezt a kifejezést „welo chemoszom load“ = nem vagy hozzájuk hasonló, a musz = meghalni igével azonosítva: „halott életük“-nek fordítja és több, tetszés szerint szaporítható ilyen lapsusokból, hogy ne mondjam „Leiter Jakabokból“, amelyekért egy talmudtórabeli növendék secundát kap a tanárától, mindezekből még nem következtetem, hogy Patai nem tud jól héberül. Nemcsak azért, mert könyvének előszavában és első jegyzetében hangosan hirdeti, hogy „én is Árk . . .“ én is csináltam héber verseket, hanem, mert, aki két kötet héber fordítással mert a világ elé lépni, arról föl *kell* tételezni a héber nyelv alapos ismeretét.

A második „áruló“ betű a „Z“ betű. Az antológiából kimaradt költők közül különösen Mordechaj Zevi Maneh-t reklamáltam, de vesztettem, mert, hogy a Zevi-t nem C-vel irtam, ami magyar átírásban a héber caddé-nak felel meg (ezt Patai tudós készséggel a héber betű kinyomatásával is demonstrálja) hanem németesen Z-t használtam: nyomban kitalálta a szellemes fordító, hogy ezt a tudományomat a német „Ost und West“ című folyóiratból vettem. Patainak a német folyóiratban való jártassága nem ismeretlen előttem, hisz ez a „Mult és Jövőnek“ az „Ost und West“-hez való intim viszonyából következik, amely még a „zsidó Almanach“ szerkesztése idejében szövődött. Már akkor sem vetette meg az írásban és képekben való — hogy szelid kifejezést használjak — kölcsönzést (amint ezt a H. Sz. II. 258. o. Kritikus kimutatta). Nincs is azon mit szégyenkezni, ha e folyóiratból tudást merít valaki. Az „Ost und West“ nivója olyan magas, hogy méltán szolgálhat forrásul. Hálás is vagyok Patainak érte, hogy a Maneh-ről irt dolgozatra figyelmessé tett, mert ez csak megerősít engem a Maneh költői értékéről alkotott véleményemben, még akkor is, ha a fordító ur az antológiából kimaradt „100 hasonló kaliberű“ költővel egy sorba teszi. Ha pedig nagyon kíváncsi arra, hogy honnan ismerem azt a költőt, aki az ő szidurjában — akarom mondani — az ő forrásul szolgáló antológiájában nincs megemlítve: akkor el is árulhatom ezt a titkot. Néhány hónappal ezelőtt u. i. M. Z. Maneh halálának 25 éves fordulója alkalmából a Tuschija újra kiadta a költeményeit. Ez alkalommal minden irodalommal foglalkozó héber lap méltatta a korán elhunyt, de még el nem feledett héber költőt. Ez tett engem is figyelmessé rá. És mert ma is olvasható, értékes költőnek tartom: azért reklamál-

tam őt. Patainak az a mentsége pedig, hogy az ő héber antológiájából is hiányzik: erős fényt vet az ő munkájára és arra a „teljes elfogulatlanságra, mellyel a költőket megítélte“. Mert, ha az amatőr közönségnek elég az antologia, nem elég annak, aki szuverénül „ítél“ élő és holt költők fölött. Ha Patainak világos áttekintése lenne a modern héber költészetről, akkor tudná, hogy a tőle is magasztalt Csernichovszkynak nemcsak, hogy legkedveltebb költője volt Maneh — amint ezt Klausner megírta — hanem: hogy sokszor hatása alatt is állott. Tudná azt is, hogy Maneh első volt azok között, akik a héber költészetben a természetről daloltak. Az első tavaszi dal irodalmunkban Maneh: maszasz nafsí-ja volt, ez a dal, amelyben az egyén bánata és a nemzet reménye oly forró és tisztán csengő hangokban forrtak egybe, amilyeneket még nem hallottunk költészetünkben.“ (Fielmann). A korabeli ifjúságnak Gordon mellett legkedveltebb költője M. Zevi Maneh (én már csak így „németesen“ irom tovább is, annál is inkább, mert hisz maga a költő is így írta a nevét) volt. Legnaivabb poemája is mindenestre többet ér, mint teszem: J. B. Lewisohn-nak két nem is szellemes epigrammja. (Az egyiket a fordításból alig lehet megérteni, mert a chaszidimet „égbetörők“-nek fordítja.) Ha Lewisohnnak, aki valóban meghatóan tiltakozik a versei elé irt előszavában (ez bizonyára nincs meg a Taviov antológiájában) az ellen, hogy őt költőnek tartsák — amiben teljesen igaza van — ha ennek helye van egy „gyűjteményben“, akkor Maneht az elsők közé kell tenni annak, aki valóban „ítélkezni“ tud a héber költészetről.

Hogy pedig visszatérjek a „chatosz neurim“ korszakra, amelynek jellemzését nem találtam elég világosnak a fordítás elé irt bevezetésben: Patai nagy gesztussal rámutat arra, amit a könyvének 45. oldalán írt, ahol előfordul Lilienblum neve. Tehát ebből folyik a 6. számú következtetés „nem ismeri a magyar bevezetést sem“. Biztosíthatom a fordító urat, hogy igenis jól átolvastam a bevezetést, sőt épen ezért tettem e megjegyzést. Mert a „chatosz neurim“ megjelenése a haszkala korszakában óriási hatással volt a kortársakra, amint ez az ilyen „önvallomásoknál“, amelyek leleplezetlenül fejezik ki a forrongók vágyait és gondolatait, érthető is. „Kevés olyan héber könyv van, amelynek akkora hatása lett volna, mint a ch. n.-nak.“ (Klausner.) „Valóban a ch. n. oly nagy hatással volt a kortársakra, hogy azt most meg sem lehet magyarázni. Ez a könyv nem volt olyan, mint a haszkala jegyében irt egyéb könyvek. Új kinyilatkoztatás volt ez. Csoportonként verődünk össze és úgy olvastunk föl belőle, mint ahogyan a tórából olvasnak a templomban: fenhangon és különös hangsúllyal. Nem is felejtettük el, még

akkor sem, amikor az író a „megtérés útjára“ lépett“ (Hurvitz.) És, hogy ez így van, arról tanuskodik az a sok visszaemlékezés, amelyek L. halála alkalmából két évvel ezelőtt a héber lapokban megjelentek és amelyekben írók és költők ki nem fogynak a ch. n. rájuk gyakorolt hatásának jellemzéséből. Ez a könyv mély nyomot hagyott a héber irodalomban és ezt nem lehet 3—4 sorban elintézni, a munka komolyságának és alaposságának veszélyeztetése nélkül.

És nem lehet a héber-nyelv szerepét sem oly kurtán elintézni, amint ezt Patai teszi. Minden költészet fejlődésében a nyelvújítás és fejlődés nem mellőzhető, fontos fejezet. Annak a közönségnek, amely héberül csak a bibliát tudja elképzelni, alkalmas módon meg kell magyarázni, hogy a Csernichovszkynak vagy Libusitzkynak modern képekkel és gondolatokkal zsufolt verseinek nyelve mennyivel más, mint a biblia. Ilyen momentumoknak kutyafuttában való érintése felületességre vall.

Aminthogy fölületesség jellemzi általában a fordítást. Ha a multkori bírálatomban a fordításokat „elég jóknak“ mondtam: csak a fordító iránti udvariasság és a kezdeményezés és uttörő munkáért őt föltétlenül megillető elismerés vezérelt. Arra a megjegyzésre pedig, hogy a fordítás „néhol félreértésekre ad alkalmat“ a főntemlitettek és hasonló nem említettek szolgáltattak okot. De biztosíthatom, hogy a *fölületes* szó is sok kiméletet tartalmaz.

E hasábokon nincs helye a részletesebb bírálatnak, de hogy véleményemet indokoljam, csak két példát ragadok ki találomra a sok közül. Bialik: A talmudista c. költeményéből:

A héber szöveg fordítása: „Ennyi idő alatt a zavaros álló mocsár csak úgy mint az iskola háza változásokon ment keresztül, mert az ő gyermekeinek is van élő szive, vágyódó ösztöne, ők is táncolnak kétszer egy évben“.

Ezt Patai így fordítja:

Ennyi idő alatt a vén mocsár
Hatszor kiszáradt ott az udvaron
Ezerszer loccsant s fölszikkadt a sár
S hatszor zengett a Hámán-vigalom (241).

Tudja mindenki, hogy a műfordítás nem ragaszkodhatik a szöveghez oly pontossággal, mint pld. egy bibliai fordítás szövege, de a szövegből való ekkora eltérés meghamisítja az eredetit. De ha ilyen „költői szabadság“ még valahogy menthető lenne, nem indokolható pld. a következőnél. Sapira: a héber szöveg szerint. „Ha a mindenható feddését hallom: hálával fogadom; Alávalók feddését — elhagy engem erőm“.

Ezt Patai így fordítja :

„Istennek hangját hallom földre rogyva
Istennek hangja száll nyilként belém“ (221).

Itt nemcsak hamisan fordított, hanem a pointe-jét hagyta el a költeménynek.

Nem szaporított a példákat. Elég ez annak kimutatására, hogy mennyire indokolatlan Patainak méltatlankodása a multkori bírálatom fölött. El nem tagadható Patainak az az érdeme, hogy teljesen műveletlen talajon elvetette a héber költészet ismeretének és szeretetének magvát. Nagyon nehéz az ilyen uttörő munka — ezt mindenkinek méltányolni kell, de nem tartozik hozzá az az elbizakodottság, amely minden bíráló szót gögösen és fenhéjázón visszautasít. Nálunk nem szokták meg az írók az objektív kritikát. „Csak hódolat illet meg, nem bírálat“ az ő jelszavuk és ha ez így van a nagy világban, mennyivel inkább törvény ez a mi kis zsidó világunkban, ahol szinte privilégiuma van egy-egy héber műfordítónak vagy költőnek a zsidó költészetre. De a „Keletről“ jött szellő már nálunk is kezdi — bár félénken — szárnyait suhogtatni, már akad itt is egy-egy ember, akinek „van sejtelve“ a dolgokról. Nem lehet tehát már egészen önkényesen, ellenőrzés nélkül költészetet üzni. Remélem, hogy ez az ellenőrzés a Patai tehetségének csak hasznára válik.

Figyelő.

Pesti izr. hitközség Budapest, (VII., Sip-u. 12.)

Pályázati hirdetmény.

A pesti izr. hitközség előljárósága, a kezelésében levő „**Rott József és neje Róza kiházasítási alapítvány**“ kamataiból a folyó évben esedékes **800 korona** összegű kiházasítási segélyre pályázatot hirdet,

Erre a kiházasítási segélyre az alapító Rott József testvéreitől vagy neje, szül. Netter Róza testvéreitől egyenes ágon leszármazó izr. vallású nők pályázhatnak, kiknek a rokonság igazolására alkalmas okiratokkal felszerelt kérvényeiket *f. é. junius há 15-éig* kell az alulírott előljáróshoz benyújtani.

A pályázatra vonatkozó felvilágosítás a hitközség titkári hivatalában, a délelőtti hivatalos órák alatt nyerhető.

Budapest, 1912. május hó 1-én.

A pesti izr. hitközség előljárósága.

A HITKÖZSÉGI SZEMLÉ

részére hirde-
tések felvez
a kiadóhivatal

VI. Bulyovszky-u. 25

Dr. HÉVIZI E. MANÓ fogorvos
Pulchrodont FOGMŰTERME

Budapest, VII., Sip-utca 6, I. 3.

Mindennemű fogmunkálatok,
cement, porcellán, ezüst, arany,
platinatömések. Kaucsuk száj-
padlások. :: Szájpadrólás nélküli
fogak és fogsorok. — Csapos
fogak. Aranykoronák és arany-
hidak. :: :: Jótállás mellett.

Schwarcz Ignác

könyvkereskedése
Budapest, Király-u. 8.

A zsidó vallás keretébe szüksé-
geltető összes szertartási cikkek,
valamint a legszebb templomi
hímzések jutányos áron kaphatók

Dreher Ignác és Fia

Finom aczéláruk-gyára
Budapest, IV., Kossuth Lajos-u. 14.

ALAPITTATOTT 1845-IK ÉVBEN.

Szolid beszerzési forrás, ugymint
zsebkések, mindennemű ollók,
konyhakések, asztali és gyümölcs-
evőeszközök, körömápolási és
borotválkozó-eszközök, továbbá
kertészeti és gazdasági eszközök

„Unio“ élet- és gyermekbiztosító intézet mint szövetkezet (ezelőtt
Első Leánykiházasító Egylet) Budapest, VI., Teréz-körút 40—42. Alapit-
tatott 1863-ban. Folyó évi április havában 1,657.100 K értékű biztosítási
ajánlat nyújtott be és 1,558.100 K értékű új biztosítási kötvény állit-
tatott ki. Biztosított összegek fejében 174.283 K 98 fillér fizettetett
ki. 1912. január 1-től április 30-áig bezárólag 7,686.090 K értékű biz-
tosítási ajánlat nyújtott be és 6,576,200 K értékű új biztosítási kötvény
állitvatott ki. Biztosítási összegek fejében a folyó évben 676,465 K 51
fillér és az intézet fennállása óta 19,155.348 K 67 fillért fizettetett ki.
Ezen intézet az élet- és gyermek-biztosítás minden nemével foglalkozik
a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

TÖRÖK A. és TÁRSA BANKHÁZ

részvénytársaság

Vásároljunk osztálysorsjegyet a Török-palotában
Budapest, IV., Szervita-tér 3. szám.

Fiókok: VI., Teréz-körút 46, Telefon 24-27. V., Váci-körút 4, Telefon 11-58.

Távirati cím: „Törökék“ Budapest.

BERGEL ANDRÁS

cserépkályhás mester
Budapest, VII., Akácfa-u. 27.

Ajánlom legjobb minőségű kályháimat a legmodernebb stílusban és színben. - Elvállalok mindenféle kályhaátalakítást, javítást a legjutányosabb árban. Továbbá elvállalok új épületek berendezését is a legjutányosabb árban. :: ::

כשר

Kokusszir,

növényfaj és mindenféle fűszerárak nagyban és kicsinyben a legolcsóbb napiár mellett. Referenciákkal a budapesti orthodox rabbiság szolgálatára.

Megbízható és legolcsóbb bevásárlási forrás!

Friss vaj és mindenféle sajtok כשר egész évben át.

ROTH A. és FIA utóda
GLÜCK DÁVID
Budapest, VII., Dob-utca 34.

STECKLER JÓZSEF

Specialista képkerekben :: és luxus butorokban. :: ::

□□□□□□

BUDAPEST,
VII., Sip-utca 17

HOLSTEIN SÁNDOR
Budapest, VII., Erzsébet-körut 54.

FOGAK,

fogsorok szájpádlás nélkül. A szájból ki nem vehetők, rágásra éppúgy használhatók, mint a természetes fogak. Aranykoronák, hidak a legújabb amerikai módszer szerint.

Hufler és Kalech

: nap- és esernyőgyár :
BUDAPEST, IV., KECSKEMÉTI-U. 9.

Ajánja dusan berendezett raktárát saját készítményű nap- és esernyőkben. Nagy választék valódi francia fűzőkben.

:: Nagy raktár szörmeárakban. ::

!! Javítások és áthuzatok a legolcsóbb árak mellett elfogadtatnak. Mindenféle átalakítások elfogadtatnak. !!

Használjon!

Szaggyógyítás, fejfájás, oldalsó nyílás, hát- és derékfájdalmak ellen
dr. BOROVSKY-féle kellemes illatú

■ ■ **BOROLIN-t.** ■ ■

Ára 80 fillér — Próbaiüveg 50 fillér.

Mosakodásra: szépitő és legjobb fertőtlenítő **Borolin-szappant**

Ára darabonként 30 és 80 fillér.

Nyálkaoldásra, köhögés és rekedtség ellen **Borolin-cukorkát**

Ára csomagonként 20 és 40 fillér.

■ Kapható mindenütt. ■

Szíveskedjék megrendelésüknél hivatkozni a Hitközségi Szemlére.

PAPEK □□

□□ JÓZSEF

csász. és kir. udvari szállító

bőröndös és finom bőrárú

::: gyártó :::

BUDAPEST, VIII., Rákóczi-ut 11. sz.

Kizárólag jobb minőségű árúk. :: Budapest legnagyobb szaküzlete.